

Nordnorsk kirkekunst og historie.

- Nordnorsk mellomalderhistorie med hovedvekt på kirkehistorie
- Nordnorsk kirkekunst

Kirkekunsten som stod i kirkene i Nord-Norge forteller ikke bare historia om kirka og kirkelivet, men den forteller også om politiske og sosiale endringer i samfunnet oppgjennom århundrer.

I forbindelse med Reformasjonsjubileet i 2017 vises kirkekunstgjenstander fra museets magasiner. Disse har aldri vært stilt ut tidligere.

Formidlingen tar utgangspunkt i kirkekunstgjenstandene og forskning innen kulturhistorie og religionsvitenskap ved HSL-fakultetet, UiT Norges arktiske universitet.

Kirkehistorie

Noe kirkebygg i Hålogaland før slaget på Stiklestad har der neppe vært. Den første kristne generasjon i nord hadde nok så utrygge kår at kirkereisningen måtte vente. Datering av nordnorske kirker mener vi ikke kommer før på 1100-tallet. I sagaen berettes det at kong Øystein (1103-1122) lot bygge ei kirke i Vågan. Trondenes kirke mente arkeolog Povl Simonsen at det må ha vært en trekirke før steinkirka sto ferdig en gang på 1300-tallet. Bygging av steinkirker fra høymiddelalder finnes i Alstahaug, Herøy, Dønnes, Gildeskål og Bodin. Tromsø misjonskirke ble ca. 1250 beordret reist av Håkon Håkonson som en misjonskirke (Maria-kirka) At den ble reist henger sammen med at kong Håkon planla et korstog på 1240-tallet. Korstoget ble det ikke noe av, men han fikk i stedet patronatsrett til kirker han bygde i arbeidet for å befeste kristendommen overfor de hedenske folkeslaget lengst i nord og øst.

Kirkereisningen i nord fikk en brå stopp med Svartedauen. Pesten var en katastrofe for landet, også på det religiøse området. Folk kunne bli grepet av panikk og pesten kunne gi støtet enten til ekstreme botsøvelser eller tøylesløse utskeielser. Ettersom kirkens prester særlig hadde ansvar for de døende, ble de særskilt rammet av pesten, i Nidaros fra 300 prester til 40 prester etter svartedauen. Av denne grunn fikk kirken i Norge særskilt tillatelse fra paven til å prestevie personer som var født utafør ekteskapet for å bøte på den verste prestemangelen. Også økonomisk var landet på bunnen. Kirkelig innebar det at det ikke bare ble slutt på kirkebygging, men at de eksisterende kirkene forfalt i lang tid framover. Dels var det ikke midler til vedlikehold på grunn av sviktende inntekter, men mange steder forsvant grunnlaget for kirkelig betjening fordi

folketallet var blitt radikalt minket. Nedgangstidene i fisket og sviktende fiskeomsetning på 1600-tallet, gjorde ikke saken bedre.

Reformasjonen førte til radikale endringer i kirkens makt. For erkebiskopen var Nord-Norge den viktigste delen av stiftet ettersom det ga han tilgang på store inntekter. Reformasjonen satte en effektiv stopper for kirkens makt, sjøl om omveltningen neppe medførte så store endringer for den jevne mann og kvinne. Mens de tidligere betalte avgifter til kirken, betalte de den senere til kongen. De endringer som reformasjonen medførte, var nok mest av kirkelig art. Lutherdommen fikk i arv mange vakre kirker og mye kirkekunst, sjøl om jordeiendommene ble borte. Dermed forsvant også mye av muligheten for å holde de samme kirkene ved like. Den siste halvdel av 1500-tallet er derfor preget av vanskeligheter for kirken. Ikke minst bød det på problemer å finne prester med luthersk bakgrunn. Mange steder har nok derfor de katolske prestene fortsatt også etter reformasjonen mot å sverge lojalitet til den nye kirkeordningen. Noen viste sin lojalitet ved å renske ut av kirkene det katolske inventaret og mye kirkekunst havnet bokstavelig talt på loftet i kirka. Katolsk utsmykning og helgenstatuer ble betraktet som overflødigheter. Det viktige var det forkynte Ord som ikke skulle overskygges av unødvendig billedspråk.

Endringene fikk også mange andre følger. Fastedagene som gjorde fisk til en viktig vare, ble avskaffet og etterspørselen etter fisk sank radikalt. Resultatet var økende fattigdom, gjeld, sult og nød.

Kirkekunsten

I den etterreformatoriske delen av kirkekunstutstillinga er kunsten presentert i fire ulike stilarter: renessanse, barokk, rokokko, klassisisme. De ulike gjenstandene i utstillinga er eksempler på disse. I tillegg er epitafiene blant anna av misjonær og prest Kildal i Vågan på mange måter en kontrast til de alvorlige helgenbildene og andre religiøse figurer.

Enkelte gjenstander vil fokusere på kirken og verden utenfor. Votivskip retter søkelys mot kirkens forhold til Kystlandskapet og sjøfolket, mens kongemonogrammene markerer kongens tilstedeværelse i kirken.

Gjenstandene som er utstilt, stiller spørsmål om hvordan de fungerer som bærere av minne, estetisk verdi og historiske fakta fra den første tiden etter reformasjonen i Nord-Norge.